

Sociologiska samtal behövs!

NÄR DETTA SKRIVS har Sociologidagarna i Göteborg nyligen avslutats – en lyckad tillställning som samlade sociologer från alla delar av landet för att presentera och diskutera forskning. Temat för konferensen var ”övergång och undergång”, en anspelning på dels det samtida tillståndet av sammankopplade kriser runt om i världen, till exempel klimatförändringar, krig, ökade socioekonomiska klyftor och en generell tillbakagång för demokrati och mänskliga rättigheter, dels omvälvande förändringsprocesser kring digitalisering, arbetsmarknad, politik och olika möjligheter till konstruktiv samhällsförändring för att avstyra krisernas värsta effekter. Hoten är som bekant många och lösningarna inte alltid lätta att formulera.

Eller annorlunda uttryckt: Det är mycket enkelt att presentera olika förslag på lösningar i det ständigt ökande utbudet av massmedier och sociala medier, men desto svårare att särskilja de konstruktiva och de destruktiva lösningarna på samhällsproblem. Desinformationen i olika informationskanaler överflödar och räknas i dag som ett reellt samhällsproblem. Hatretorik, AI-genererade bilder, fejkade nyheter och undergångsbudskap parade med löften om ett annat liv och en annan samhällsordning sprids av okända avsändare med tvivelaktiga motiv. Löftena om lösning kan mycket väl vara del av problemen. I sociala medier kokas konstruktiva och demokratiska förslag till lösningar i samma kittel som destruktiva och antidemokratiska budskap. Resultatet blir en gryta där åsikter sammanblandas med sakargument, vetenskap med fiktion och känslor med sanning.

Vad kan sociologin bidra med, kan man fråga sig. Det var det också många som gjorde under Sociologidagarna. Ett exempel var en session baserad på *Sociologisk Forsknings* förra nummer, som var ett temanummer om klimatkrisen, där sociologins möjliga bidrag stod i fokus tillsammans med just sociologiska studier av klimatförändringarnas sociala och ekonomiska konsekvenser. En annan reflektion kom från Sociologförbundets avgående ordförande, Åsa Lundqvist, vars tal under årsmötet publiceras i detta nummer. I talet beskriver hon hur sociologin förvisso har mycket att bidra med i en samtida debatt om problem och tänkbara lösningar, men att ämnet också är hotat. Det handlar om finansieringen och det tävlingsinriktade meriterings-systemet, och därmed ämnets förutsättningar för att generera den forskning som krävs för att verkligen kunna bidra. Men det handlar också om direkta hot i form av politiska påtryckningar och trakasserier från olika grupper.

Finns det inte en risk för att även sociologins förslag på konstruktiva lösningar kokas ihop och sammanblandas med allehanda godtyckliga åsikter? Jovisst är det så. Men mitt i det desinformativa samhällsklimatet anar (kanske önsketänker) vi ändå att

sociologer är exceptionellt bra på att förhålla sig kritiskt – såväl till egna analyser som till andras – och att förmedla kritiska analyser och budskap. Det är ovanligt att sociologiska analyser paketeras som färdiga lösningar. I massmediernas värld av *oneliners* och *quick fixes* framstår sociologer tvärtom som särdeles dåliga på att presentera enkla och attraktiva lösningar. Under en av Sociologidagarnas sista presentationer återberättades ett skämt signerat Anthony Giddens: "What do you get when you cross a sociologist with a member of the Mafia? An offer you can't understand."

Men kanske är det ändå detta eviga kritiska reflekterande som gör att ämnet kan bidra med avgörande kunskap om hur samhället är möjligt och hur vi får det att hålla ihop. Kanske är det sociologins kritiska granskning av samhällstillståndets orsaker och karaktär – inte som lösningar utan snarare som problem – som gör att vi kan bidra till samhällets fortsatta utveckling.

I detta nummer presenteras fyra forskningsartiklar, en debattartikel och tre recensioner.

Med utgångspunkt i samtida debatter om akademisk kapitalism och lärosätens anpassning till det omgivande samhället behandlar Ludvig och Fredrik Sunnemark i artikeln "Samverkan, hållbarhet och demokrati. Konstruktioner och förståelser av samhällsansvar i svenska lärosätens visions- och strategidokument" svenska lärosätens visions- och strategidokument. Här analyseras hur och i vilken utsträckning marknads- och samhällsanpassning av lärosätenas verksamheter förespråkas i dokumenten. I samtliga dokument återfinns ett externaliseringsimperativ, där lärosätena drar upp linjer för en anpassning till externa aktörers krav och intressen. Främst är det nyttoidealet som förespråkas. Denna anpassningsprocess tar form bland annat mot bakgrund av övergripande "samhällsutmaningar" som förstås utifrån en hållbarhetsdiskurs. Sett till lärosätenas potentiella funktion som motvikt till samhällssystemets destruktiva tendenser menar författarna att lärosätenas visions- och strategidokument är oroväckande: här ses den autonoma och kritiska rollen som direkt problematisk, som något som måste motarbetas genom ytterligare fokus på nytta och samverkan.

I artikeln "Johan Asplunds sociologi. Formen i fokus" av Martin Holgersson riktas blicken mot det sociologiska hantverket, med särskilt fokus på sociologins kanske främste stilist: Johan Asplund. Författaren diskuterar hur formen på en text förhåller sig till innehållet, och med Asplund som utgångspunkt diskuterar han hur vi genom att ta oss vissa formmässiga friheter kan åstadkomma andra typer av analyser än vad som blir möjligt med de traditionella formerna för akademisk prosa. Forskaren kan rentav bli en konstnär, en ståndpunkt som går emot den rationella synen på hur vetenskaplig text ska se ut, tas fram och granskas. Särskilt diskuteras essäformen, en "halvtillåten" akademisk form som i dagens publiceringsklimat för en undanskymd tillvaro. Samtidigt har essän en större kreativ rymd som tillåter att idéer föds och prövas, vilket kanske också är en anledning till att många av sociologins klassiker är skrivna just i en sådan fri form och att många fortfarande uppskattar den sortens texter.

I numrets tredje artikel, "Solidarity in social policy – the extent of drain risk. A study focusing on the two dominant political blocs in Sweden", undersöker Jörgen Lundälv och Anita Kihlström utvecklingen av begreppet solidaritet i den politiska

debatten genom att granska dess förekomst i nyhetsmedier med olika politisk färg. De utgår från hur solidaritet tolkas i de olika politiska partiernas program, med en mer inkluderande tolkning i det socialdemokratiska blocket och en mer exkluderande i det konservativa. Över tid, konstaterar författarna, tycks begreppet ha använts mer i konservativa medier än i de socialdemokratiska, oavsett rådande politisk majoritet. Detta kan tolkas så att solidaritetsbegreppet riskerar att dräneras på sin potential som verktyg för en mer inkluderande politik.

I numrets fjärde artikel "Prevalence of work-related anxiety during the COVID-19 pandemic" redovisar Anna Lindqvist och Roland Paulsen förändringarna i ångestnivåer inom den svenska arbetskraften under covid-19-pandemin. Data insamlades i tre omgångar mellan 2016 och 2020. Arbetsrelaterad ångest utvärderades genom två mått: General Work Anxiety (WA) och Arbetsprestationsångest (WPA). Totalt sett konstaterades en nedgång i både genomsnittlig WA och genomsnittlig WPA under femårsperioden. Men denna trend gällde inte enhetligt för alla sociala grupper. Framför allt identifierades signifikanta skillnader vid jämförelser mellan kvinnor och män, mellan olika åldersgrupper samt mellan olika anställningsvillkor. Utifrån resultaten menar författarna att varierande arbetsförhållanden har påverkat yrkesgruppers psykiska välbefinnande på olika sätt; det kan till och med hända att covid-19-pandemin har ökat klyftan mellan "bra" och "dåliga" jobb.

Mikael Holmqvist bidrar i detta nummer med en debattartikel, "Eliterna och företagsekonomiseringen av Sverige", där han argumenterar för att sociologin har mycket att vinna på en ökad fokusering av samhällets makteliter med tanke på samhällets ökade "företagsekonomisering". Med denna utveckling har maktfrågor i samhället i hög grad förflyttats från den traditionella politiken till de finansiella eliterna, och samhällsvetenskapen bör följa denna utveckling med kritisk forskning.

Numret innehåller också tre recensioner av nya böcker. En av dem, skriven av Jon Sunnerfjäll, anknuter till Mikael Holmqvists debattartikel genom att recensera hans bok *Kungen: Sveriges ledare*. I recensionen presenteras denna mastiga forskningsmonografi och hur den effektivt beskriver det privata näringslivets konsekvrering av kungen som en samhällelig maktfaktor. Övriga recensioner är Jonas Bååths läsning av Fredrik Albritton Jonssons och Carl Wennerlinds bok *Scarcity. A history from the origins of capitalism to the climate crisis* och Henrik Enroths läsning av Jean-François Côtés bok *Jeffrey Alexander and Cultural Sociology*.

Under Sociologidagarna utdelades Svenska Sociologförbundets pris för bästa avhandling och för bästa artikel i *Sociologisk forskning*. Vinnarna och motiveringarna publiceras i detta nummer.

Vi önskar trevlig läsning!

Marcus Persson och Christian Ståhl
Redaktörer för Sociologisk Forskning